ІВАН МЕЛЕЖ

Булкін

Іван Мележ

БУЛКІН

апавяданне

Нікога, пэўна, на Малой зямлі не сустракалі так прыветліва, як Булкіна. Кожны раз, калі яго чырвоны, з кропелькамі поту на лобе твар, паказваўся ў траншэі першага аддзялення, па ўсяму ўзводу разносілася добрая вестка: «Булкін прыйшоў», Ён прыходзіў кожны дзень амаль у адзін час — увечары, паміж дзесяццю і адзінаццацю гадзінамі,— і ў непагадзь, і ў яснае зорнае надвор'е, і ў зацішша, і ў дні жорсткіх баёў.

Ён увайшоў у жыццё нашага ўзвода, хоць і не лічыўся ва ўзводным спіску. Байцы прывыклі да яго, і калі ў вызначаны час Булкіна не было, то адзін, то другі не-не ды і ўздыхаў: «Булкіна няма». Уздыхаў, нібы не далічваўся любімага таварыша...

Прыйшоўшы ў траншэю, Булкін сціраў чырвонаю пухлаю рукою з глянцавіта-чырвонага лба пот і дакладваў :

— Адстаўны шэф-повар Булкін прыбыў... Праісшэсцвій на шляху не было. Прынёс грэчневую кашу з мясам.

Ён дабрадушна ўсміхаўся, задаволены жартам, і пачынаў адкрываць тэрмасы з кашаю. Падняўшы крышку, з-пад якой вырываліся шызыя клубы пару, зачэрпваў ложкай:

— Падходзьце, сыночкі...

Раздаўшы кашу, ён на нейкі час аставаўся між байцоў, распытваў пра баі ды спачувальна ківаў галавою, калі расказвалі аб таварышах, што загінулі ці ранілі. У такія хвіліны ён часта апавядаў пра сваё жыццё. Расказваць ён не ўмеў добра. Гаворка звычайна вялася пра параходзік «Грозны», на якім ён працаваў апошнія пяць год перад вайной шэф-поварам, пра таварышаў па параходу. Апавяданні нярэдка паўтараліся.

Але расказваў ён мала. Больш падабалася яму слухаць. Ён быў вельмі ўважлівым, чулым слухачом, і расказвалі яму ахвотна.

Яго любілі. За добрае, чулае сэрца, за прастату, за

гарачую смачную кашу, прынесеную ў тэрмасах...

Хто не быў у акопах халоднымі асеннімі начамі, той не зразумее, як прыемна было нам есці гарачую кашу, прынесеную праз раку з таго берага, з Вялікай зямлі. Булкін, відаць, адчуваў важнасць сваёй работы, бо ніколі не адзываўся пра яе з пагардай. Сэрца повара, калі ён пазіраў, як мы елі, абпякаючы губы, яго кашу, напаўнялася гордасцю. Ён шчасліва ўсміхаўся і казаў:

— Ешце, сыночкі.

Аднойчы ён прыкульгаў з акрываўленай нагой. Раніла асколкам міны. Сястра перавязала рану. Пасля перавязкі Булкіна панеслі назад на насілках — ісці сам ён ужо не мог. Дзве нядзелі яго не было. Праз дзве нядзелі ён зноў прыйшоў з тэрмасамі.

— Адстаўны шэф-новар прыбыў...

Ніхто не глядзеў на яго пасаду з пагардай. Нават нашы адважныя кулямётчыкі і снайперы паважалі яго, як роўнага, гаварылі з ім, як з баявым таварышам.

— Я б табе, Павел Рыгоравіч, даў «Славу» ўсіх трох ступеняў,— казаў лепшы на Малой зямлі снайпер Воранаў.— Таму што ты знаеш сваю справу... Не то што старшына наш ротны, будзь ён няладны — табакі цэлую нядзелю не прысылае.

Так, Булкін знаў сваю справу. У канцы лістапада аднойчы вёз Булкін свае тэрмасы на лодцы. Была светлая ноч. Калі да берага аставалася метраў пятнаццаць, над галавой Булкіна завізжэла міна. Слуп зялёнай вады ўскінуўся да зор... і далей Булкін нічога не ўбачыў. Ён ачнуўся ў сцюдзёнай вадзе, ад якой зацінала дыханне. Гэта было так нечакана, што Булкін на хвіліну разгубіўся. Лодка была перакулена, днішча яе тырчала, як жывот дохлай рыбіны. Булкін чапляўся за лодку, барахтаўся, каб як-небудзь утрымацца на паверхні вады, бо мокрае адзенне цягнула на дно. Лодку нясло па цячэнню, і ён адпусціў укарчанелыя рукі і паплыў да берага, апасаючыся, што не здолее

пераадолець цяжару мокрага адзення, што цягне на дно. Падплыўшы да берага і выйшаўшы з вады, ён з палёгкай уздыхнуў: «Слава богу, жывы!» Ён падняўся, каб накіравацца ва ўзвод, але новая думка апаліла яго: «А як жа яны без гарачай кашы. Цэлы дзень працавалі і — без кашы астацца!» Потым апанавала думка, што тычылася яго салдацкай чэсці, асабістага гонару: «Як жа я без тэрмаса прыйду!»

Ён пастаяў на беразе, пачухаў патыліцу, як заўсёды ў цяжкія хвіліны, засмучана заахаў: «Ах, як жа гэта раптам!»

Потым скінуў шынель, гімнасцёрку, штаны, ніжнюю сарочку і палез у ваду. Плыць цяпер было лёгка. Ён плаваць умеў нядрэнна, бо часта плаваў, калі працаваў на параходзе «Грозным». Даплыўшы да таго месца, дзе павінны былі быць тэрмасы, Булкін нырнуў, але тэрмаса не найшоў. Ён яшчэ некалькі разоў нырaў, але ўрэшце ўсё-ткі знайшоў. Плыць з тэрмасам было цяжка. Цяжэй, чым у шынялі.

Наступны тэрмас ён знайшоў хутка, бо прыкмеціў тое месца, дзе перакулілася лодка.

Гадзіну пазней вызначанага часу Булкін сядзеў у траншэі. Гімнасцёрка і штаны залубянелі, зрабіліся цвёрдымі і ламаліся з трэскам. З вусоў віслі празрыстыя ледзякі. Шынелі ён не апрануў, яна была, нібы бляшаная.

Яму паднеслі стакан гарэлкі, і, выпіўшы яе, сагрэўшыся, Булкін расказаў пра ўсё. Ён не ўмеў маніць.

Калі ён гаварыў, то дабрадушна ўсміхаўся: «сыночкі» елі кашу.

Іван Мележ

Нарадзіўся 08.02.1921 г. у вёсцы Глінішчы Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці.

Пасля заканчэння сярэдняй школы (1938) працаваў у Хойніцкім райкоме камсамола. У 1939 годзе паступіў у Маскоўскі інстытут гісторыі, філасофіі і літаратуры. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны на фронце. У 1942 годзе цяжка паранены. Пасля лячэння яго адправілі ў тыл. У 1943 годзе выкладаў ваенную падрыхтоўку і адначасова вучыўся на філалагічным факультэце ў Беларускім дзяржаўным універсітэце, які знаходзіўся на станцыі Сходня пад Масквой. Закончыў універсітэт ужо ў Менску ў 1945 годзе, паступіў у аспірантуру і выкладаў беларускую літаратуру. І.Мележ працаваў у рэдакцыі часопіса «Полымя», у ЦК КПБ. Выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР (1967-1976), быў старшынёй Беларускага камітэта абароны міру і членам Сусветнага Савета Міру. Член СП Беларусі з 1945 года.

Выйшлі зборнікі аповесцей, апавяданняў, нарысаў, крытычных артыкулаў: «У завіруху» (1946), «Гарачы жнівень» (1948), «Заўсёды наперадзе» (1948), «Блізкае і далёкае» (1954), «У гарах дажджы» (1957), «Што ён за чалавек» (1961), «Жыццёвыя клопаты» (1975), «Белыя вішні і яблыні» (1976) і інш. Аўтар раманаў «Мінскі

напрамак» (1950, кн. 1; 1952, кн. 1-3; дапрацаванае выданне ў 1974), цыкла раманаў «Палеская хроніка» - «Людзі на балоце» (1962), «Подых навальніцы» (1966), «Завеі, снежань» (1978). У 1969-1971 гг. выйшаў збор твораў у 6-і, у 1979-1985 гг. - у 10 тамах.

«У аснове Мележавага мастацкага свету - багаты рэальны свет простых людзей у іх адзінстве з прыродай, з зямлёй. Пісьменнік падае сваіх герояў ва ўсёй іх жыццёвай канкрэтнасці. Яны быццам выхаплены з жыцця. І не аддзелены ад яго, пададзены разам з жыццём, якое іх акружае, з якім яны пастаянна ўзаемадзейнічаюць» (С. Андраюк).

Іван Мележ узнагароджаны двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнамі Чырвонай Зоркі, «Знак Пашаны» і медалямі.

Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Якуба Коласа (1962, за раман «Людзі на балоце»), Ленінскай прэміі (1972, за раманы «Людзі на балоце» і «Подых навальніцы»), Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа (1976, за кнігу «Жыццёвыя клопаты»).

Народны пісьменнік БССР (1972).

Памёр 09.08.1976 г.

Падрыхтаванае на падставе: Мележ Іван, Збор твораў. У 10-ці т. Т. 1: Апавяданні, аповесці.— Мн.: Маст. літ., 1979.— 448 с., 5 л. іл.

Літаратурная спадчына лаўрэата Ленінскай прэміі, народнага пісьменніка Беларусі Івана Паўлавіча Мележа (1921-1976) стала нашым нацыянальным гонарам. Гэты дзесяцітомны Збор яго твораў уключае ў сябе ўсё лепшае, што створана пісьменнікам.

Першы том склалі апавяданні і аповесці Івана Мележа. У томе публікуецца прадмова доктара філалагічных навук, прафесара і пісьменніка Алеся Адамовіча, а таксама каментарыі.

Рэдактар: У. В. Гніламёдаў